

РЕДОВНАТА РИМСКА АРМИЯ

Автор: Владимир Попов

За редовната римска армия можем да говорим след реформата на Марий в края на II век пр. н. е. Тогава римската армия станала наемна. Легионната пехота се формирала само от римски граждани, докато помощните войски се състояли от жителите на покорените провинции. След гражданските войни през първи век преди новата ера на всички италийци, живеещи на юг от Пека било дадено римско гражданство. Постепенно гражданските права започнали да се даряват на западните провинции /Испания, Южна Галия и т.н./. Наборът на войската бил вече на доброволен принцип и понеже интересът на римските граждани, желаещи да постъпят на служба не бил особено висок, властите скоро започнали да свикват под знамената жителите на по-романизираните региони /Далмация, Галия/.

В началото на II в. император Адриан заповядал да се приемат в легионите и провинциалите, с което започнала варваризацията на армията. Изгодите от обогатяване по време на война привличали последните повече от римляните. Вероятно през II в. около 70% от легионерите били от западните провинции.

Преди да стане легионер доброволецът трябвало да получи поне някакви препоръки от някой чиновник или член на семейството, намиращ се вече в армията. С този документ доброволецът отивал при „наборната комисия“ /probatio/, съставена от офицерите на легиона. Проверявали се не само физическите, но и личните качества на наборника. Подборът бил прецизен, защото мощта на легиона зависела от всеки един войник. Но-

вобранецът /tiron/ трябвало да е с минимален ръст 1,75 см., да разполага с прилична външност и да е физически здрав. Любопитното е, че италийците не се отличавали с висок ръст, така че за тях изискванията имали по-формален характер. След преминалите изпитания новобранецът /най-често на възраст около 18 години/ произнасял клетва /sacramentum/. Тя се отличавала от съвременната с религиозното си значение - била нещо като мистическа връзка между новобранеца и императора. Например клетвата от времето на Калигула гласяла следното:

„Iuramus per Iovem conservatorem et divum Caesarem Augustum et patriam virginem sanctam benevolos nos futuros esse erga Gaium Caesarem Augustum et universam domum eius et amicos iudicatueros, quos ipse elegerit, et hostes, quos ipse censuerit. Vere iurantibus autem nobis bene eveniat, periurantibus vero contra. Si sciens fallo fefellerove, tum me liberosque meos Iuppiter Optimus Maximus ac divus Augustus ceterique omnes di immortales expertem patria incolumitate fortunisque omnibus faxint.“

„Кълнем се в името на Юпитер Пазител, божествения Цезар Август и святата дева на отечеството, че ще бъдем доброжелателни към Гай Цезар Август и цялото му семейство и ще смятаме за приятели тези, които той определи, а за врагове - онези, които той определи за такива. На тези, които съблюдават клетвата, нека им се случват хубави неща, а на клетвопрестъпниците - обратното! Ако съзнателно не сдържа клетвата си, сега или в бъдеще, нека Юпитер Всеблаг Всемогъщ, божественият Август и всички останали безсмъртни богове ме лишат от родина, от безо-

пасност и от всяко щастие!“

Пропусналите годишната клетва могли дори да бъдат наказани със смърт. След полагането на клетвата бъдещият войник се записвал в легиона. Тук го разпределяли в някоя центурия, а неговите лични данни се нанасяли в

Така е изглеждал центурион от Римската армия през 70 година.

списъците на подразделението. След това започвал изнурителният етап на обучението. Висшето командване и императорът лично следели за състоянието на легионите и качеството на обучението.

Първоначално то не било системно, но от началото на I в. станало задължителен елемент от живота на всеки войник. Докато новобранецът не опознаел дисциплината и начина на водене на бой той не бил допускан в строя. Новобранецът не носел колан и по това се отличавал от останалите войници.

Три пъти месечно легионерите марширували по 30 км. Войниците били обучавани да пазят строя и да извършват най-различни тактически маневри. Легионерите трябвало да маршируват в два различни ритъма. Военната крачка позволявала да се преодолеят 30 км. за 5 часа по равен терен. Удължената крачка позволявала да се преодоляват над 35 км. за същото време.

Строевото обучение било допълвано от физически упражнения, включващи скокове, бягане, мятане на камъни, борба и плуване. Новобранците се обучавали и на езда. Главното ударение обаче се правило върху построиването на лагера. За тази цел новобранците правели учебни лагери два пъти на ден - сутрин и вечер.

Именно благодарение на високата строева дисциплина римският легион оставал непобеден на протежението толкова векове. Разбира се докато войниците постигали съвършенство доста лозови пръчки се похабявали.

По-късно започвало и обучението с оръжие. Мечът и щитът за тренировки били дървени, но два пъти по-тежки от стандартните.

Отработвали се удари както с меч, така и с щит. Основната цел при упражненията била при нанасянето на удара дясната незащитена страна на войника да не се изнася прекалено напред. Отработвало се и хвърлянето на пилума.

Следващият етап от обучението на „новака“ се наричал *armatura*. Той получавал меч, един или няколко пилума. Провеждали се

двубои между легионерите, като остриетата на мечовете били прикрити с дървени калъфи. Широко се използвал принципа за награда на победителя с двойна порция, а победеният получавал за храна овес вместо зърно. Иосиф Флавий описва упражненията като „безкръвни сражения или кървави тренировки“.

След завършването на този етап войниците се разделяли със статуса на новобранци и се вливали в състава на легиона. Въпреки това през останалия си период на военна служба ги чакали все същите упражнения...

Кавалеристите се упражнявали в скокове с препятствия /което без стремена си е забележително постижение/ и атака срещу пехотата.

Практиката по обучение била дотолкова характерна черта в римската армия, че дори Сенека отбелязал: „Войниците в мирно време отиват на поход, макар и не срещу враг, насипват валове, изтощават се с ненужна работа, за да им стигнат сили за необходимата...“

Всички тези тренировки създавали непоклатима дисциплина. Нито една друга антична армия нямала такава строга дисциплина. Основният ѝ императив бил безусловното изпълнение на заповедите. Поддържането на строг ред било възможно благодарение на заетостта на войниците дори и в мирно време. Те строяли пътища, акведукти, градове, допринасяйки за романизацията на провинциите повече от която и да е било административна институция.

Военните закони наказвали със смърт не само за дезертъорство и изоставяне на строя по време на бой, но и за напускането на поста, загуба на оръжието, кражба и лъжесвидетелстване. По незначителните провинения санкционирали с понижаване в званието, намаляване на заплатата, тежък физически труд, телесни наказания. Ако провинението било извършено от цялата манипула или легиона, можело да се прибегне и до най-тежкото и позорно наказание - децимацията. По жребий бивал екзекутиран всеки десети вой-

ник.

Поощренията също били разнообразни - похвала, повишаване в чина, увеличаване на възнаграждението и дела при раздялата на трофеите, освобождаване от лагерна служба. Заслужилият войник бил награждаван и със златни или сребърни гривни /*armillae*/. Съществували и специфични награди за различните родове войски - верижки /*torques*/ за конниците и златни или сребърни фалери с изображение на боговете или императора /за пехотинците/ носени върху бронята, както и венци, за отличилите се в сраженията легионери.

Римски легионер през II в.

За службата си в армията легионерът редовно получавал заплата /*stipendium*/.

За първи път заплатата била установена от Цезар /226 денария/, тъй като допреди него нямало определена фиксирана сума на възнагражденията. След 150 години Домициан отново я увеличил. А след още сто години заплатата пак била повишена.

Центурионите получавали два пъти повече от легионерите, като заплатите били изплащани на всеки 4 месеца.

Пехотинците от помощните войски получавали три пъти по-малко от легионера, а кавалеристът - 2 пъти по-малко. Големи възнаграждения и подаръци /*donatives*/ се давали на войниците след победи или при възкачването на престола на нов император /затова през трети век честата смяна на властта станала доходен бизнес/. Това правело службата в легиона доста привлекателна.

Войниците трябвало сами да си плащат за прехраната, облеклото, оръжието /с намаления естествено/. Освен това трябвало да заделят пари и за „новогодния обяд“ на трибуните и центурионите, а също и за „погребалния фонд“. Част от парите неизбежно отивала за рушвети. Нито един император не могъл да премахне „традицията“ да се плаща на центуриона за предоставяне на отпуска. Отдавайки „кесаревото на кесаря“ на бойното поле, центурионът си взимал „центурионовото“ в лагера.

Половината от всяко възнаграждение се съхранявало до деня на отставката на войника. За съхранението му отговаряли знаменосците.

За храна войниците получавали месечно зърно и сол. Зърното се смилало с ръчни мелници и от тестото се изпичал хляб. Само служещите във флотата получавали хляб опечен.

Месото играло второстепенна роля. Зеленчуците, плодовете и другите храни се давали само при недостиг на зърно. Провинциите били длъжни да предоставят храни и пари за издържане на гарнизоните. При поход провинциите предварително се запасявали с

провизии за армията.

Главният интендант на войската бил квесторът /*quaestor*/, отговарящ за стопанството и касата на войската. Той командвал ковчежниците и писарите.

Срокът на служба бил доста по-дълъг от тази в родните ни армии. Първоначално легионерът служил 16 години. След това за четири години минавал в разред ветеран. До окончателното уволняване ветераните влизали в състава на самостоятелни отряди със собствени знамена /оттам и наименованията - *vexillarii, vexilla veteranorum*/. При необходимост те били длъжни да участват във военни действия. Стремейки се да съкрати разходите за уволняване на войниците, Август увеличил срока на служба до 20 години плюс 5 години като ветеран. За войниците от помощните войски срокът на служба достигал до 30 години.

След завършването на службата си, ветеранът излизал в пълна отставка /*missio honesta*/. Отслужилите войници /*emeritus*/ били заселвани в колонии.

Ветераните се ползвали с редица привилегии. Те били освободени от някои данъци, имали редица облаги при започването на търговска дейност например.

Официално нито легионерите, нито помощните войници не могли да се женят легално. Постъпването в легиона се считало за форма на развод. Фактически обаче войниците сключвали бракове, от юридическа точка незаконни, но властите се съобразявали с това. Така че войникът можел спокойно да остави на жена си имуществото, дори и само със устно заявление. Статусът на децата бил обаче проблемен. Ако легионерът се женел за неримлянка, децата му също не получавали римско гражданство. Синовете на легионера ставали римски граждани, ако постъпили на служба в легиона. През 197 г. император Септимий Север легализирал браковете на войниците.

При отставката си войникът получавал до-

кумент /diploma/ - две съединени бронзови плочки с имената на командира, подразделението и свидетелите на прощалната церемония.

Документът на помощния войник свидетелствал и за получаване на римско гражданство. Ветеранът получавал и солидно възнаграждение /praemia militiae/. През първи век паричните суми били заменени от раздаване на земя, като войниците избирали в коя провинция да се заселят.

Много често войниците, служили в един легион, се заселвали в една колония /обикновено на територията на която служили/. Това било оптимално решение за властите, защото при нужда жителите на колониите могли да подсилят местните войски.

Римски легионери (възстановка)

